

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز با عنوان:
Discourse Analysis of Texts Used for Selected Projects of the Memar Award (Residential-Apartment
Projects 2001-2018) Based on Lawson's Design Problem Structure Model
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

تحلیل گفتمان متون منضم به طرح‌های برگزیده جایزه
معمار (پروژه‌های مسکونی - آپارتمانی ۱۳۸۰-۱۳۹۷) بر اساس مدل
ساختار مسائل طراحی لاوسون*

جواد گودینی^{۱*}، نگین کرمی مقدم^۲

۱. استادیار گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
۲. کارشناس ارشد معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۸/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۴

چکیده

بیان مسئله: این نوشتار مؤید آن بوده که متون کلامی (به همراه تصاویر و ترسیم‌ها) در معرفی محصولات طراحی از جمله در معرفی کارهای برگزیده مسابقات معماری به خدمت گرفته می‌شوند. این متون کلامی در ذهن مخاطبین تصویری توأمان از مسئله و راه‌حل طراحی ایجاد می‌کنند. لذا، پژوهش پیش‌رو به دنبال پاسخ‌دادن به این سؤال است که متون منضم به کارهای برگزیده مسابقات طراحی معماری نظیر جایزه معمار، چه ذهنیت یا گفتمانی از ساختار مسئله (و طبیعتاً راه‌حل آن) برای مخاطبین خود ایجاد می‌کنند؟ **هدف پژوهش:** این پژوهش به دنبال تحلیل گفتمان متون منضم به طرح‌های برگزیده جایزه معمار بر اساس مدل پیشنهادی لاوسون در خصوص ساختار مسائل طراحی است.

روش پژوهش: این پژوهش از تحلیل محتوای (کمی و کیفی) برای ارزیابی متون معرفی طرح‌های مسکونی - آپارتمانی برگزیده جایزه معمار طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ استفاده کرده است. برای این منظور، متون معرفی‌کننده ۲۵ پروژه برگزیده در رده مذکور کدگذاری و تحلیل شد. **نتیجه‌گیری:** یافته‌های پژوهش مؤید آن است که متون پروژه‌های مذکور از یک سو به برجسته‌نمودن طراح، محدودیت‌های درونی و کارکردهای شکلی و از سوی دیگر، به حاشیه‌راندن سایر مؤلفه‌های مسئله می‌پردازد. به کلام دیگر، گفتمان متون پروژه‌های مذکور بر نگاه تک‌عاملی، فردی و فرمی به مقوله طراحی مسکن و سکونت تأکید دارد و از نگاه مشارکتی، مجموعه‌ای و بنیادی فاصله می‌گیرد. در نگاه دیگر می‌توان گفت این گفتمان بر آزادی عمل طراح تأکید دارد. **واژگان کلیدی:** تحلیل گفتمان، ساختار مسائل طراحی، جایزه معمار، طرح‌های برگزیده مسکونی - آپارتمانی.

مقدمه

یکی از نکات متمایزکننده طراحی و پژوهش، ابزارهای مورد استفاده در آن‌هاست؛ یعنی، ابزارهای طراحی عمدتاً وابسته به مهارت‌های ترسیمی است، در حالی که، ابزارهای پژوهش با کلام مرتبط است. با این وجود، طراحی کاملاً منفک از کلام هم نیست. توصیف طراحی به‌عنوان یک امر بلاغی (بوکانن، ۱۴۰۰، ۱۳)، بر همین امر دلالت دارد. حتی برخی از صاحب‌نظران طراحی همچون لاوسون

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد «نگین کرمی مقدم» با عنوان «طراحی آپارتمان مسکونی در شهر کرمانشاه بر اساس تحلیل ساختار مسائل طراحی در پروژه‌های برگزیده جایزه معمار» است که به راهنمایی «دکتر جواد گودینی»، در سال ۱۴۰۱، در دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه رازی به انجام رسیده است.

* نویسنده مسئول: j.goudini@razi.ac.ir، ۰۹۱۲۵۵۰۹۵۲۱

یکی از نکات متمایزکننده طراحی و پژوهش، ابزارهای مورد استفاده در آن‌هاست؛ یعنی، ابزارهای طراحی عمدتاً وابسته به مهارت‌های ترسیمی است، در حالی که، ابزارهای پژوهش با کلام مرتبط است. با این وجود، طراحی کاملاً منفک از کلام هم نیست. توصیف طراحی به‌عنوان یک امر بلاغی (بوکانن، ۱۴۰۰، ۱۳)، بر همین امر دلالت دارد. حتی برخی از صاحب‌نظران طراحی همچون لاوسون

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد «نگین کرمی مقدم» با عنوان «طراحی آپارتمان مسکونی در شهر کرمانشاه بر اساس تحلیل ساختار مسائل طراحی در پروژه‌های برگزیده جایزه معمار» است که به راهنمایی «دکتر جواد گودینی»، در سال ۱۴۰۱، در دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه رازی به انجام رسیده است.

* نویسنده مسئول: j.goudini@razi.ac.ir، ۰۹۱۲۵۵۰۹۵۲۱

طیف دانشجویان و طراحان حرفه‌ای معطوف شد. جهانپخش و پورمحمدی (۱۳۹۷) به ارزیابی تأثیر تکنولوژی بر نحوه تفکر طراحان محصول در دو دسته مبتدی و حرفه‌ای پرداختند. مهردوست و همکاران (۱۳۹۸) به مطالعه شیوه‌های بهره‌گیری معماران حرفه‌ای ایران از پیشینه‌های طراحی پرداخته‌اند. آن‌ها در این پژوهش، به مصاحبه نیمه‌سازمان‌یافته با ۲۰ نفر از طراحان حرفه‌ای ایران اقدام کرده‌اند. سیفی و همکاران (۱۳۹۹) نیز برای تبیین ارزش‌ها و اصول طراحی خبرگان معماری ایران به مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۲۰ نفر از معماران حرفه‌ای ایران پرداخته‌اند. آن‌ها متوجه شده‌اند نوآوری مهمترین ارزش طراحان خبره ایرانی محسوب می‌شود.

دسته سوم پژوهش‌هایی است که با هدف ارزیابی ساختار مسائل طراحی انجام شده‌اند؛ برای مثال می‌توان به پژوهش گودینی و فتحی (۱۳۹۸) اشاره کرد که به ارزیابی ساختار مسائل طراحی در طرح‌های برگزیده مسابقه معمار (صرفاً در سال ۱۳۹۱) پرداخته‌اند.

بررسی پیشینه‌ها در دسته اول نشان می‌دهد در رده بین‌المللی، این پژوهش‌ها از موضوع جایزه معمار که موضوع پژوهش حاضر است، فاصله دارد. پژوهش‌های ملی نیز بیشتر بر ارزیابی چندوچون برگزاری مسابقات (از جمله جایزه معمار) متمرکز شده و اساساً به ارزیابی پیامدهای آثار برگزیده بر جامعه مخاطب نپرداخته‌اند. دقت نظر در پیشینه‌های دسته دوم، مؤید آن است که این پژوهش‌ها عمدتاً بر موضوعاتی نظیر خلاقیت، راهبردهای خلاق یا سطوح مهارت متمرکز شده‌اند و کمتر به نحوه ساختاردهی مسائل طراحی در طراحی افراد خبره پرداخته‌اند. نکته قابل توجه در دسته سوم اینک، آن‌ها با هدف تحلیل گفتمان انتقادی همراه نبوده‌اند. لذا پژوهش پیش‌رو از چندین جهت با پژوهش‌های پیشین فاصله دارد. نکات ارائه شده فوق مؤید جنبه‌های نوآوری پژوهش پیش‌رو است.

مبانی نظری

مبانی نظری پژوهش، از یک سو شامل نظریه تحلیل گفتمان انتقادی بوده و از سوی دیگر مشتمل بر مدلی است که لاوسون در تبیین ساختار مسائل طراحی ارائه کرده است. تحلیل گفتمان، به عنوان نظریه‌ای بین‌رشته‌ای، در بسیاری از رشته‌ها نظیر زبان‌شناسی، جامعه‌شناسی، تاریخ، سیاست، هنر، رسانه و ارتباطات مطرح است. تحلیل گفتمان به مطالعه زبان و دستیابی به معانی و رای آن اطلاق می‌شود (Johnstone & Andrus, 2024, 7). به عبارت دیگر، تحلیل گفتمان از طریق تجزیه و تحلیل ویژگی‌های سبکی یک متن، چگونگی شکل‌گیری مفاهیم اجتماعی را در آن مورد بررسی قرار می‌دهد (علی‌عسگری و همکاران، ۱۴۰۲، ۳۹۰). تحلیل گفتمان انتقادی به مثابه یکی از شقوق این تحلیل‌ها معتقد است که

سؤال مطرح می‌شود که متون ارائه کارهای برگزیده مسابقات طراحی معماری چه ذهنیتی از ساختار مسئله (و طبیعتاً راه‌حل آن) برای مخاطبین ایجاد می‌کنند؟ با توجه به وسعت دامنه مسابقات طراحی معماری، در این پژوهش صرفاً به طرح‌های برگزیده جایزه معمار در رده طرح‌های مسکونی-آپارتمانی پرداخته می‌شود.

سؤال پژوهش

متون منضم به طرح‌های برگزیده جایزه معمار در رده مسکونی-آپارتمانی (سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۷) در ساختاردهی به مسائل طراحانه خود بر چه گفتمانی تأکید کرده‌اند؟

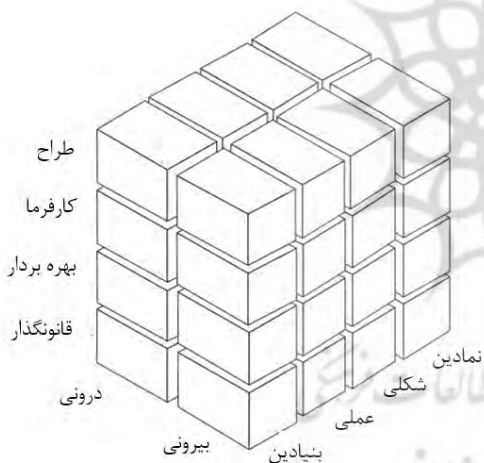
پیشینه پژوهش

پیشینه‌های مرتبط با پژوهش حاضر، در سه دسته قابل بررسی هستند. دسته اول، پژوهش‌هایی است که به تحلیل مسابقات طراحی معماری در سطح بین‌المللی و ملی پرداخته‌اند. برخلاف خود مسابقات معماری که سابقه تاریخی زیادی دارند، پژوهش در خصوص مسابقات معماری موضوعی نسبتاً جدید تلقی می‌شود؛ برای مثال نخستین رساله‌های دکتری در این خصوص مربوط به دهه ۱۹۹۰ است و یا نخستین کنفرانس‌های برگزار شده در این خصوص به دهه اول قرن بیستم برمی‌گردد (Andersson et al., 2013) در عرصه ملی نیز، این پژوهش‌ها از دهه ۱۳۷۰ تا به امروز در ادبیات معماری ایران حاضر بوده است. در نمونه‌های اخیر آن، صادقی و کرمی (۱۴۰۱) به ارزیابی برندگان جایزه معمار براساس شاخص‌های معماری بیوفیلی، بیومیمیکری و بیومورفیک پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که این طرح‌ها سنخیت معناداری با شاخص‌های معماری بیومیمیکری ندارند. نورایی و همکاران (۱۴۰۲) نیز به سنجش شاخصه‌های امر نمایشی در کالبد بیرونی بناهای مسکونی پرداخته‌اند. آن‌ها این سنجش را در دو طیف بناهای منتخب مسابقات و بناهای عامه انجام داده‌اند.

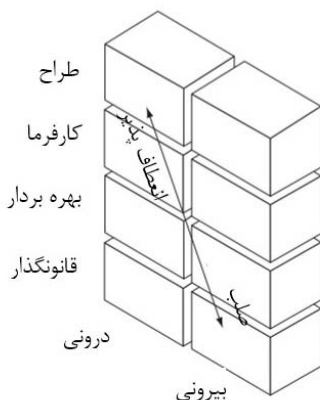
دسته دوم، پژوهش‌هایی است که به بررسی نحوه طراحی افراد خبره معطوف شده‌اند. در عرصه بین‌المللی و در ذیل جریان طراحی پژوهی که از دهه ۱۹۶۰ تا به امروز تداوم داشته، پرداختن به نحوه کار طراحان به‌ویژه افراد خبره همواره مطرح بوده است. این پژوهش‌ها با انگیزه‌های مختلف و در بسیاری از رشته‌های طراحی به‌انجام رسیده است (Lawson, 1994; Dreyfus, 2004; Cross, 2023). در فضای کشور ایران نیز توجه به نحوه کار طراحان خبره (نظیر معماران، معماران منظر، طراحان صنعتی و یا طراحان محصول) مورد توجه پژوهشگران بوده است. این پژوهش‌ها به‌خصوص از ابتدای دهه ۱۳۹۰ قابل بررسی است؛ برای مثال، عشرتی (۱۳۹۱) به ارزیابی نسبت آگاهی طراحان منظر از الگوی باغ ایرانی در دو

مسئله است. این چارچوب‌دهی به این معناست که طراح، مسئله را چگونه درک کرده و یا از چه زاویه‌ای به آن می‌نگرد. لاوسون ضمن اعتقاد به چنین وضعیتی، مدلی از ساختار مسائل طراحی ارائه می‌دهد که در آن، مسئله طراحی از سه مؤلفه مولدها، قلمرو و کارکرد تشکیل شده است (تصویر ۱).

در مؤلفه نخست، مسائل طراحی می‌توانند از طراحان، کارفرمایان، بهره‌برداران و قانونگذاران نشأت گیرند. اما در مؤلفه قلمرو، این مسائل یا به ابعاد درونی مرتبط هستند یا به ابعاد بیرونی. در مؤلفه سوم که به کارکردها یا نقش‌های مسائل معطوف شده است، مسائل با نقش‌های بنیادین، عملی، شکلی و نمادین مطرح می‌شوند. براساس مدل لاوسون باید گفت که ساختار مسائل طراحی با اولویت‌یافتن زیرمؤلفه‌هایی همچون طراح و یا با بُعد درونی قلمرو از آزادی عمل طرح سخن می‌گوید (تصویر ۲). لاوسون معتقد است با استفاده از این مدل می‌توان تبیین جامعی از مسائل طراحی بالاخص مسائل طراحی معماری پدید آورد. در مدل لاوسون، ساختار مسائل طراحی در موازنه‌ای که میان این مؤلفه‌ها ایجاد می‌شود، به‌دست می‌آید.

تصویر ۱. مؤلفه‌های مختلف ساختاردهی به مسائل طراحی. مأخذ: Lawson, 2005, 106.

تصویر ۲. میزان انعطاف‌پذیری و صلبیت مؤلفه‌های ساختاردهی. مأخذ: Lawson, 2005, 98.

زبان ماهیتی بی‌طرف ندارد. درحقیقت، هدف از تحلیل گفتمان انتقادی، بررسی انتقادی رابطه بین زبان، ایدئولوژی، قدرت و ساختار اجتماعی است (Catalano & Waugh, 2020, 1). تحلیل گفتمان انتقادی معتقد است که سلطه گفتمان‌ها بر یکدیگر وابسته به زبان بوده و با توسل به ایجاد و تثبیت یک معنا در طول زمان محقق می‌شود. این تثبیت زمانی فراهم می‌آید که زبان بتواند از طریق برجسته‌سازی برخی ویژگی‌ها و به‌حاشیه‌راندن دیگر ویژگی‌ها، معنای مورد نظر را تثبیت کند (عبادی و همکاران، ۱۴۰۱، ۱۹).

همه افراد (تاحدودی) توانایی طراحی دارند (Cross, 2023, 7). علی‌رغم عمومی و دم‌دستی بودن طراحی، ماهیت آن بالاخص ماهیت مسائلی که طراحان با آن مواجه‌اند در زمره موضوعاتی است که تنها در چند دهه اخیر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. بنابه ادعای طراحی‌پژوهان، مسائل طراحی در زمره مسائل بدذات قرار می‌گیرند. این واژه برای نخستین بار در سمینار سال ۱۹۶۷ توسط ریتل مطرح شد. شش سال بعد این عنوان در مقاله‌ای توسط ریتل و وبر تشریح گردید (Lönngren & Van Poeck, 2021, 481). آن‌ها معتقد بودند این مسائل با ماهیت مسائل عرصه‌های علمی که ماهیتی رام دارند، متفاوت‌اند. به‌عبارت‌دیگر، مسائل عرصه‌های علمی، رابطه علت و معلولی مشخصی را نمایش می‌دهند، اما مسائل طیف دیگر فاقد این ارتباط مشخص هستند (Meinel et al., 2023, 234). این وضعیت باعث می‌شود مسائل طراحی را نتوان به‌طور جامع و قبل از اقداماتی که برای حل آن‌ها به‌کار گرفته می‌شود، تعریف کرد (Lawson, 2005, 120). درحقیقت، راه‌حل‌های طراحان است که به آن‌ها گوشزد می‌کند که باید به چه جنبه‌هایی از مسئله توجه کنند (Kolodner & Wills, 1996). در این راه، طراحان با کاوش فضای مسئله کار خود را آغاز می‌کنند، سپس ساختاری جزئی در آن پیدا می‌کنند. در ادامه، از این ساختار جزئی بهره می‌گیرند تا آن‌ها را به یک ساختار جزئی از فضای راه‌حل رهنمون سازد. طراحان به پیامدهای این ساختار جزئی در فضای راه‌حل توجه می‌کنند و از آن استفاده می‌کنند تا ایده‌هایی اولیه برای ایجاد یک طرح خلق نمایند. به همین ترتیب این ساختار جزئی را بسط و توسعه می‌دهند. آن‌ها ساختار جزئی توسعه‌یافته را دوباره به فضای مسئله منتقل می‌کنند و مجدداً ضمن توجه به پیامدها، ساختار فضای مسئله را توسعه می‌دهند. هدف آن‌ها خلق یک جفت مسئله/راه‌حل هماهنگ است (Cross, 2023, 92-93).

جدا از وابستگی تعریف مسئله به راه‌حل، تعریف مسئله مستلزم تفسیر ذهنی است (Lawson, 2005, 120). این تفسیر ذهنی ناشی از آن است که مسئله باید از یک زاویه خاص و یا براساس یک دیدگاه خاص تعریف شود. درحقیقت، یکی از اقدامات طراحان در فرایند طراحی، چارچوب‌دهی یا ساختاردهی به

دستور کار قرار گرفته است. برای این کار، متون برگرفته از مجلهٔ معمار به کوچکترین واحدهای معنایی تجزیه شده است. سپس این واحدها براساس مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های مدل لاوسون در سه مؤلفهٔ مولدها (طراح، کارفرما، بهره‌بردار و قانونگذار)، قلمروها (درونی و بیرونی) و کارکردها (بنیادین، شکلی، عملی و نمادین) کدگذاری شد. سپس سهم هر کدام از این مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌ها به صورت کمی سنجش شده است. در بخش کیفی نیز براساس این کدگذاری‌ها، موضوعات کلیدی مورد اشاره در هر مؤلفه و زیرمؤلفه دسته‌بندی شده‌اند (نمونه‌ای از آن‌ها در **جدول ۲ و ۳** ارائه شده است)، تا براساس تأمل در آن‌ها بتوان به نکات برجسته‌شده و یا به حاشیه‌رفته دست یافت. به منظور اطمینان از پایایی نتایج در این شیوه، عمل کدگذاری متون و تحلیل آن‌ها در سه بازهٔ زمانی متفاوت بازبینی شده است. در پایان نیز، کدگذاری‌ها مجدداً توسط سه فرد مسلط به موضوع و روش، بازبینی شد.

یافته‌ها

همان‌گونه که اشاره شد، این پژوهش به دنبال ارزیابی نحوهٔ ساختاردهی به مسائل طراحی در متون معرفی پروژه‌های برگزیدهٔ جایزهٔ معمار در بخش مسکونی-آپارتمانی بوده تا به گفتمان حاکم بر این متون دست یابد. این ارزیابی براساس مدل ساختار مسائل طراحی که توسط لاوسون ارائه شده انجام شده است. برای این منظور سهم هر کدام از مؤلفه‌های مختلف سنجش شده است (**جدول ۱**). گفتنی است، پروژه‌های مورد بررسی به شرح زیر هستند: خانهٔ پله‌ای، ساختمان بخارا ۱، ساختمان شماره ۲ دولت، آپارتمان مسکونی آبدان، مجموعهٔ مسکونی کاشانک، خانهٔ آجربافت، مجموعهٔ مسکونی باغچهٔ نازوان، ساختمان چیدری، ساختمان سیپان، ایل‌خانه، خانهٔ چهل‌گره، ساختمان مسکونی ویلا، خانهٔ ۹۱۱، ساختمان هم‌سایه، ساختمان BWY، ساختمان صبا، ساختمان روزن، پروژهٔ باغ زعفرانی، ساختمان خواب آرام، آپارتمان ۱۱۱، آپارتمان منظریه، خانهٔ کوچک، ساختمان ملک، ساختمان مربع و ساختمان سی.

براساس این تحلیل و در مؤلفهٔ مولد، پروژه‌های خانهٔ پله‌ای، ساختمان مسکونی سیپان، باغ زعفرانی و خانهٔ کوچک، طراح با سهم ۱۰۰ درصد بیشترین تأثیر را داشته است. در عاملیت کارفرما، ساختمان شماره ۲ دولت (با سهم ۲۱/۰۵ درصد)، ساختمان بخارا ۱ (با سهم ۱۳/۳۳ درصد) و خانهٔ ۹۱۱ (با سهم ۱۱/۷۶)؛ در عاملیت بهره‌بردار، خانه صبا (با سهم ۲۲/۲۲) و آپارتمان منظریه (با سهم ۱۷/۳۹ درصد) و در عاملیت قانونگذار، مجموعهٔ مسکونی باغچهٔ نازوان (با سهم ۵۷/۲۸ درصد) و ساختمان مسکونی چیدری (با سهم ۲۷/۲۷ درصد) بیشترین تأثیرپذیری را از عوامل یادشده داشته‌اند. براساس این تحلیل، در مؤلفهٔ قلمرو، بیشترین سهم محدودیت درونی

با این تفاسیر، نوع موازنهٔ این مؤلفه‌ها در طرح‌ها متفاوت بوده و همین موازنهٔ متفاوت، به ساختاردهی متفاوت در مسائل طراحی منجر می‌شود. لاوسون معتقد است این مدل درصدد آن نیست که بخشی از روش طراحی را تشکیل دهد، بلکه کمکی است به فهم طبیعت مسئلهٔ طراحی (Lawson, 2005, 83-111). او اساساً مدل‌هایی را که به صورت نموداری برای فرایند طراحی ارائه شده را به چالش می‌کشد و معتقد است چنین نمودارهایی کمک چندانی به عمل طراحی نمی‌کنند (ibid., 39) و برعکس معتقد است مدل ساختار مسئله تبیین بهتری از پیچیدگی مسائل طراحی نشان می‌دهد.

یکی از نقدهای انجام‌شده به این مدل آن است که به نقش مؤلفه‌های یادشده در حل مسائل طراحی اشاره نمی‌کند؛ یعنی اینکه ماهیتی ثابت دارد و به صورت غیرمستقیم به فهم ماهیت مسائل طراحی کمک می‌کند. نکتهٔ دیگر اینکه در این مدل، ترتیب و سلسله‌مراتبی برای مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌ها ارائه نشده است (مشرقی و انصاری، ۱۴۰۲، ۹۹). همچنین این مدل توضیحی درخصوص اینکه مؤلفه‌ها چگونه در طول زمان بر روی فرایند طراحی تأثیر می‌گذارند، ارائه نمی‌کند (Mose Biskjaer & Halskov, 2014, 32). با این حال، این مدل هم برای خبرگان و هم برای نوآموزان مزایایی به همراه دارد. برای خبرگان، یک رویکرد سیستماتیک درخصوص چارچوب‌دادن به مسئله، ایجاد می‌کند و به آن‌ها کمک می‌کند که بتوانند همهٔ محدودیت‌های مرتبط با طرح را در ذهن تصور کنند. نوآموزان نیز می‌توانند ضمن شناسایی محدودیت‌های طرح در چارچوب‌دهی به مسائل طراحی از آن بهره‌گیرند. از سوی دیگر این مدل همکاری و مشارکت میان بخش‌های مختلف درگیر در طرح را تسهیل می‌سازد (Kiss, 2023, 15). مضافاً اینکه در مقایسه با مدل‌های دیگری که در حوزه‌های غیرمعماری نظیر طراحی بازی ارائه شده‌اند (Kultima et al., 2016, 2)، مدل لاوسون سنخیت بیشتری با موضوع این مقاله دارد.

روش پژوهش

در این پژوهش سعی شده تا ارزیابی نحوهٔ ساختاردهی به مسائل طراحی توسط برگزیدگان جایزهٔ معمار در بخش مسکونی-آپارتمانی، براساس نظرات خود طراحان و با استناد به نوشته‌های آن‌ها که در مجلهٔ معمار ارائه شده است، انجام شود. برای این منظور، ۲۵ اثر مسکونی-آپارتمانی برگزیده در این مسابقه (طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷) که به صورت متن در مجلهٔ معمار معرفی شده، مورد ارزیابی قرار گرفته است. از آنجاکه، داده‌های اولیهٔ این پژوهش به شکل متن در اختیار پژوهش‌گر قرار گرفته است، برای تحلیل آن‌ها از روش تحلیل محتوای کمی و کیفی استفاده شد. در این پژوهش پس از مطالعهٔ متون کارهای برگزیده، استخراج عوامل مؤثر در ساختاردهی به مسئله در

جدول ۱. سهم مؤلفه‌های مختلف سازمان‌ده مسئله طراحی در پروژه‌های آپارتمانی. مأخذ: نگارندگان.

نام اثر	مؤلفه مولد			مؤلفه قلمرو			مؤلفه کارکرد			
	طراح	کارفرما	بهره‌بردار	قانونگذار	درونی	بیرونی	نمادین	شکلی	عملی	بنیادین
۱ خانۀ پله‌ای	۱۰۰/۰۰	۰	۰	۰	۸۴/۶۲	۱۵/۳۸	۰	۸۰/۷۷	۱۱/۵۴	۷/۶۹
۲ ساختمان بخارا ۱	۸۰/۰۰	۱۳/۳۳	۰	۶/۶۷	۷۰	۳۰	۰	۹۶/۶۷	۰	۳/۳۳
۳ ساختمان شماره ۲ دولت	۷۳/۶۸	۲۱/۰۵	۰	۵/۲۶	۶۳/۱۶	۳۶/۸۴	۰	۷۸/۹۵	۲۱/۰۵	۰
۴ آپارتمان مسکونی آبادان	۹۵/۱۲	۴/۸۸	۰	۰	۶۸/۲۹	۳۱/۷۱	۰	۵۷/۳۲	۳۷/۸۰	۴/۸۸
۵ مجموعه مسکونی کاشانک	۸۱/۰۳	۰	۶/۹۰	۱۲/۰۷	۵۵/۱۷	۴۴/۸۳	۰	۷۵/۸۶	۱۷/۲۴	۶/۹۰
۶ خانۀ اجرابت	۹۵/۰۰	۵	۰	۰	۷۲/۵۰	۲۷/۵۰	۰	۴۷/۵۰	۵۲/۵	۰
۷ مجموعه مسکونی باغچه ناژوان	۷۱/۴۳	۰	۰	۲۸/۵۷	۳۵/۷۱	۶۴/۲۹	۰	۴۲/۸۶	۵۰	۷/۱۴
۸ ساختمان مسکونی چیدری	۷۲/۷۳	۰	۰	۲۷/۲۷	۴۵/۴۵	۵۴/۵۵	۰	۸۶/۳۶	۱۳/۶۴	۰
۹ ساختمان مسکونی سپیان	۱۰۰/۰۰	۰	۰	۰	۸۴/۲۱	۱۵/۷۹	۱۰/۵۳	۶۶/۶۶	۸/۷۷	۱۴/۰۳
۱۰ ایل خانه	۸۷/۱۴	۰	۰	۱۲/۸۶	۵۴/۲۹	۴۵/۷۱	۲/۸۶	۷۰	۱۷/۱۴	۱۰
۱۱ خانۀ چهل‌گه	۹۱/۳۰	۴/۳۵	۴/۳۵	۰	۸۰/۴۳	۱۹/۵۷	۱/۴۵	۱۰/۱۴	۸۸/۴۰	۰
۱۲ ساختمان مسکونی ویلا	۹۰/۰۰	۱۰	۱۰	۰	۱۰	۹۰	۱۰	۶۰	۳۰	۰
۱۳ خانۀ ۹۱۱	۸۸/۲۴	۱۱/۷۶	۰	۰	۶۷/۶۵	۳۲/۳۵	۰	۹۱/۱۸	۵/۸۸	۲/۹۴
۱۴ مجتمع مسکونی همسایه	۹۳/۹۴	۶/۰۶	۰	۰	۵۶/۰۶	۴۳/۹۴	۳۰/۳۰	۳۷/۸۸	۱۵/۱۵	۱۶/۶۷
۱۵ ساختمان مسکونی BWV	۸۵/۲۹	۵/۸۸	۲/۹۴	۵/۸۸	۸۲/۳۵	۱۷/۶۵	۴/۴۱	۶۷/۶۵	۵/۸۸	۲۲/۰۶
۱۶ خانۀ صبا	۷۷/۷۸	۰	۲۲/۲۲	۰	۳۶/۱۱	۶۳/۸۹	۵/۵۶	۴۷/۲۲	۲۷/۷۸	۱۹/۴۴
۱۷ ساختمان روزن	۹۴/۴۴	۵/۵۶	۰	۰	۴۴/۴۴	۵۵/۵۶	۰	۵۹/۲۶	۱۸/۵۲	۲۲/۲۲
۱۸ باغ زعفرانیه	۱۰۰/۰۰	۰	۰	۰	۷۰/۳۷	۲۹/۶۳	۲/۴۷	۶۹/۱۳	۲۵/۳۱	۳/۰۹
۱۹ خواب آرام	۸۱/۴۸	۰	۳/۷۰	۱۴/۸۱	۲۵/۹۳	۷۴/۰۷	۳/۷۰	۶۱/۷۳	۲/۴۷	۳۲/۱۰
۲۰ آپارتمان ۱۱۱	۹۸/۷۲	۱/۲۸	۰	۰	۳۸/۴۶	۶۱/۵۴	۴/۴۹	۵۱/۹۲	۱۲/۱۸	۳۱/۴۱
۲۱ آپارتمان منظریه	۸۰/۴۳	۲/۱۷	۱۷/۳۹	۰	۹۱/۳۰	۸/۷۰	۵/۴۳	۵۱/۰۹	۹/۷۸	۳۳/۷۰
۲۲ خانۀ کوچک	۱۰۰/۰۰	۰	۰	۰	۷۳/۰۸	۲۶/۹۲	۳/۸۵	۴۴/۲۳	۱۱/۵۴	۴۰/۳۸
۲۳ آپارتمان مسکونی ملک	۹۰/۴۸	۹/۵۲	۰	۰	۹۰/۴۸	۹/۵۲	۸/۷۳	۲۵/۴۰	۱۴/۲۹	۵۱/۵۹
۲۴ خانۀ مربع	۹۶/۶۷	۰	۰	۳/۳۳	۷۳/۳۳	۲۶/۶۷	۶/۶۷	۷۵	۱۱/۶۷	۶/۶۷
۲۵ ساختمان مسکونی سی	۹۷/۳۳	۱/۳۳	۰	۱/۳۳	۶۰	۴۰	۴	۵۶	۱۸	۲۲

در پروژه‌های آپارتمان منظریه، آپارتمان مسکونی ملک و خانۀ پله‌ای به ترتیب با ۹۱/۳۰، ۹۰/۴۸ و ۸۴/۶۲ درصد و کمترین سهم آن در پروژه‌های ساختمان مسکونی ویلا، خواب آرام و مجموعه مسکونی باغچه ناژوان به ترتیب با ۱۰، ۲۵/۹۳ و ۷۱/۳۰ درصد رقم خورده است. بدیهی است این پروژه‌ها برای محدودیت بیرونی وضعیتی عکس دارند. براساس این تحلیل، در مؤلفه کارکرد، بیشترین سهم نقش نمادین در پروژه مجموعه مسکونی همسایه با ۳۰/۳۰ و بعد از آن در ساختمان مسکونی سپیان با ۱۰/۵۳ درصد رخ داده است. براین اساس، بیشترین

سهم نقش شکلی در پروژه‌های ساختمان بخارا ۱ با ۹۶/۶۷ و خانۀ ۹۱۱ با ۹۱/۱۸ درصد بوده است. در نقش عملی هم بیشترین سهم به ترتیب در پروژه‌های خانه چهل‌گه با ۸۸/۴۰ درصد و خانۀ اجرابت با ۵۲/۵ درصد اتفاق افتاده است. در نقش بنیادین هم آپارتمان مسکونی ملک با ۵۱/۵۹ درصد و خانۀ کوچک با ۴۰/۳۸ درصد بیشترین سهم را دارا بوده‌اند.

بحث

با توجه به کدگذاری داده‌ها، در میان مؤلفه‌های مولد در ۲۵

جدول ۲. دسته‌بندی موضوعات ارائه‌شده در مؤلفه‌های مولد کارفرما، بهره‌بردار و قانونگذار. مأخذ: نگارندگان.

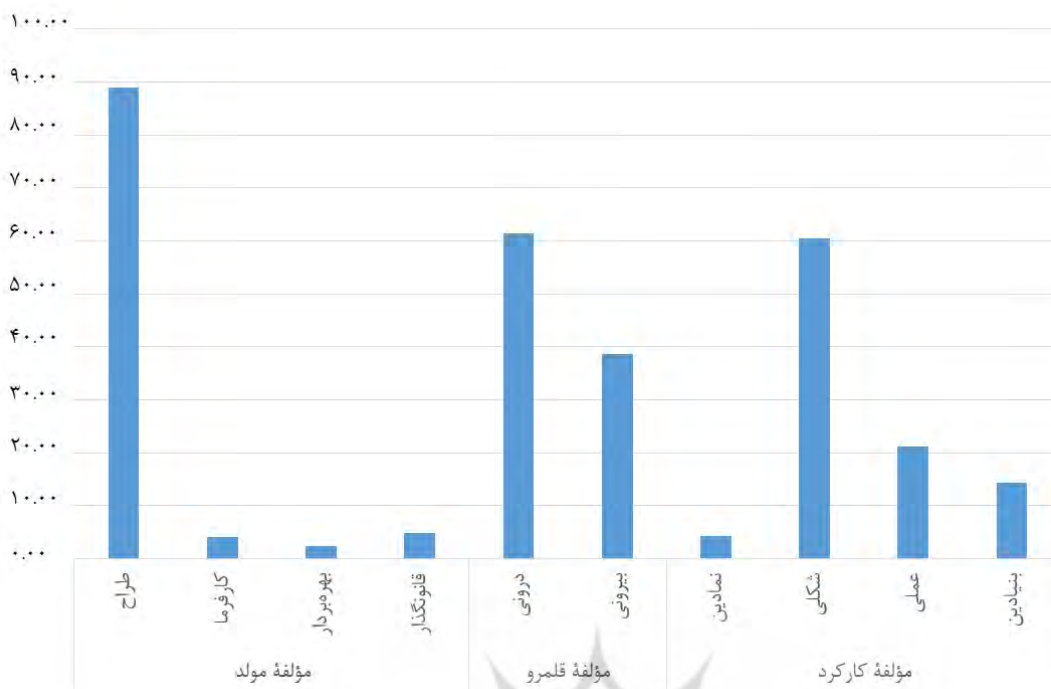
موضوعات	مولد
تعداد، مکان و نوع واحد، تعداد کارفرما و تفاوت در سرمایه، زبان مشترک کارفرما و طراح، بودجه حداقلی، درخواست حداکثر تراکم، جستجوی کیفیت و عملکرد در معماری توسط کارفرما، درخواست برای دید به مکانی خاص، ایجاد محدودیت توسط کارفرما در ساختمان همجوار، تسهیل به‌واسطه تعلق زمین همجوار به کارفرمای پروژه	۱ کارفرما
توجه به نیازهای کاربر، انعطاف‌پذیری فضا، تغییر نما به فراخور نیازها، حریم و دید، توجه به سطح درآمدی بهره‌بردار، رابطه بهره‌بردار با کارفرما	۲ بهره‌بردار
ضابطه ۶۰ درصدی ساخت، ضابطه احداث ۲ متر با فرض ایجاد نورگیر، ضابطه تعریض، ضابطه پخ ۴۵ درجه، ضابطه برج-باغ؛ ضابطه محدودیت یا عدم محدودیت در ایجاد بازشو، ضابطه نوع مصالح، محدودیت‌های ضوابط شهری	۳ قانونگذار

جدول ۳. دسته‌بندی موضوعات اصلی و خرد ارائه‌شده در قلمرو بیرونی. مأخذ: نگارندگان.

موضوعات اصلی	موضوعات خرد
۱ دید و منظر	کشاندن مناظر خارج به داخل، ایجاد قاب‌های جدید برای ناظران، دید به نقاط خارجی (نظیر فرودگاه، دیوار سیمانی، حیاط و ...)؛ ایجاد منظر و منظره، میزان دید، تغییر چشم‌انداز با نقاشی، ایجاد تفاوت در منظر پنجره‌ها، تغییر پوسته به لحاظ دید، منظر فضاهای بام، اشرافیت و حریم، ایجاد یا ممانعت از دید، وجود چشم‌انداز
۲ نورگیری	کمیت سطح و مساحت نورگیری، توجه به پتانسیل‌های نورگیری، ایجاد سایبان حجمی برای نورگیرها، مسائل اقلیمی مربوط به نور، ممانعت از ورود نور، بازی نور و سایه، تغییر جلوه‌های بیرونی به علت تغییر نور خورشید، تأمین نور و سایه، مکان ایجاد نورگیر، نوع نورگیری (اعم از غیرمستقیم/ شمالی و جنوبی/ جانبی/ کف تا سقف و ...)
۳ همجواری‌ها	همجواری با عناصر، فضاها و مکان‌ها (نظیر درخت، طبیعت، باند فرودگاه، اردوگاه، حاشیه سربسز زاینده‌رود، خیابان شلوغ، رودخانه و مادی، محور سبز و ...)؛ دسترسی‌ها، نوع و مکان معابر، عقب‌نشینی نسبت به معابر، موقعیت و نحوه قرارگیری ساختمان، ادغام فضای سبز بیرون و درون، تراس گشوده به آسمان، رفتارهای اجتماعی همجوار (نظیر خرید از دکان؛ استفاده مشترک از حیاط، تعاملات اجتماعی و ...)
۴ بافت و زمینه	هماهنگی با رنگ زمینه، هماهنگی با طبیعت اطراف، الگودهی به بافت پیرامون (از نظر پر و خالی/ از نظر سرانه کم فضاهای سبز و ...)؛ شرایط بافت (اعم از ناهمگونی، تراکم، تعداد طبقات ناهمگون، ارزان بودن قیمت آپارتمان، ارزان بودن قیمت زمین، مصالح بازیافتی آجری/ چوبی و ...، تخریب خانه‌های آجری و انتقال آن‌ها به حاشیه شهر، تخریب خانه‌های با طبقات کم و جایگزینی آن‌ها با طبقات بیشتر و ...)، نوع ارتباط با زمینه (اعم از برج-باغ، ترکیب خانه با باغ و ...)؛ تطبیق با زمینه شیبدار، شیوه‌های نامناسب ساخت‌وساز، پیوستگی و تداوم بافت؛ ساختار تاریخی و هندسی بافت
۵ سیما	حضور مؤثر نما، برهم‌زدن چهره شهر با رنگ سفید، آرامش بصری نسبی، کاهش کنتراست در سیمای بیرونی با انتخاب مناسب بافت و رنگ، شکل متفاوت در نما، یکتا بودن و منحصر بفرود بودن، تأثیر کولرهای گازی بر نما و سیمای شهری، نمود خارجی منطبق (یا غیرمنطبق) بر ماهیت درون، تطابق با خط آسمان ساختمان مجاور، احساس صلابت بیننده، وحدت پیکره
۶ مباحث کلان سرزمینی	تطبیق با شرایط اجرایی بومی کشور، ارزان بودن نیروی کار در ایران، تکنولوژی متوسط و نیروی کار غیرمتخصص در ایران، مصالح بومی، تسری معماری به خانه‌های معمولی
۷ تهویه و اقلیم	ارتباط با هوای آزاد، تهویه طبیعی، تهویه طبیعی در مجاورت باغ‌های حاشیه، ممانعت از تبادل حرارت، گیاهان سازگار با اقلیم، نوع و ویژگی‌های اقلیمی، تمهیدات اقلیمی
۸ ایمنی و آسایش	حفظ آرامش خانه

درصد به عوامل درونی و ۳۸/۶۶ درصد به عوامل بیرونی در بنا پرداخته شده است. از سوی دیگر، در میان کارکردهایی که در طراحی و ساخت بنا از آن‌ها بهره گرفته شده است، کارکردهای شکلی با ۶۰/۴۳ درصد بیشترین میزان را داراست. پس از آن، کارکردهای عملی به میزان ۲۱/۰۶ درصد به‌عنوان دومین کارکرد مهم که در طراحی و ساخت این پروژه‌ها از آن بهره‌گیری شده شناخته می‌شود. توجه به کارکرد بنیادین به میزان ۱۴/۳۳ درصد و همچنین بهره‌گیری از کارکردهای نمادین به میزان ۱۸/

پروژه بررسی‌شده، طراح با ۸۸/۸۹ درصد بیشترین نقش را نسبت به دیگر مولدها در طراحی و پیشبرد پروژه‌ها داشته است. مولد قانونگذار (پس از طراح) با ۴/۷۲ درصد به‌عنوان دومین مولد مؤثر، کارفرما با ۴/۰۴ درصد به‌عنوان سومین مولد مؤثر و بهره‌بردار نیز با ۲/۳۵ درصد مشارکت، کمترین میزان تأثیرگذاری را در فرایند طراحی و ساختاردهی به مسائل طراحی داشته است (تصویر ۳). همچنین با توجه به یافته‌ها می‌توان گفت که در ۲۵ پروژه منتخب، متون منضم به آن‌ها ۶۱/۳۴

تصویر ۳. میانگین سهم مؤلفه‌های مختلف سازمان‌ده مسئله طراحی در متون مربوط به پروژه‌ها. مأخذ: نگارندگان.

کارفرما و تفاوت در سرمایه، بودجه حداقلی، درخواست حداکثر تراکم، درخواست برای دید به مکانی خاص و ایجاد محدودیت توسط کارفرما در ساختمان همجوار» علی‌رغم محدودیت برای معمار، بر کلیات طراحی تأکید دارند. به‌عنوان مثال در ذیل موضوع «تعداد، مکان و نوع واحد» می‌توان به عبارتی نظیر «هر کارفرما یک واحد»، «شش واحد در چهار طبقه با ابعاد و خصوصیات متفاوت»، «سه طبقه فوقانی متعلق به کارفرما» و «چهار واحد با ابعاد و خصوصیات متفاوت» اشاره کرد که علی‌رغم حضور کارفرما در فرایند طراحی، اما بر کلیت فرایند تأثیر چندانی وارد نمی‌کند؛ چراکه چندان از آزادی عمل طراح نمی‌کاهند. تأمل در کدگذاری موضوعات مربوط به قانونگذار هم نشان می‌دهد که ضوابط مطرح‌شده در متون همچون «ضابطه ۶۰ درصدی ساخت، ضابطه ۱۰۰ متر با فرض ایجاد نورگیر، ضابطه ۱۰۰ تعریض و ضابطه ۱۰۰ پخ ۴۵ درجه» بیشتر از نوع مساحت ساخت‌وساز هستند. عدم وجود یا کم بودن ضوابطی که طراح را درگیر هم‌سازی معماری با ساختمان‌های همجوار کند، کماکان بر آزادی عمل طراح یا فردمحوری او در طراحی دلالت دارد. از تأمل بر کدهای مربوط به بهره‌بردار نیز می‌توان دریافت که برخی از موضوعات همچون «انعطاف‌پذیری فضا» یا «تغییر نما به فراخور نیازها، حریم و دید» که دومی به ایجاد یا الحاق پوسته بر نمای اصلی منجر شده می‌تواند در پروژه‌های دیگر نیز مطرح شوند. درحقیقت این‌گونه موضوعات هم به‌نوعی بر غایب بودن یا مشخص نبودن بهره‌بردار خاص پروژه دلالت دارند و به تفسیر دیگر می‌توانند بر حضور مؤثر طراح دلالت داشته

۴ درصد، در رده‌های بعدی قرار می‌گیرد. مقایسه این یافته‌ها با یافته‌های پژوهش گودینی و فتاحی (۱۳۹۸) نشان می‌دهد که کماکان در این پروژه‌ها هم سهم عامل طراح در مؤلفه مولد؛ عامل درونی در مؤلفه قلمرو و کارکرد شکلی در مؤلفه کارکرد بیشتر از دیگر بخش‌هاست. ازسوی دیگر، تأمل بر یافته‌ها نشان می‌دهد که متون معرفی پروژه‌های ۲۵ گانه بر مولد بودن طراح به‌عنوان مهمترین عامل تأکید دارند. این یافته با نظر بنتلی و همکاران (۱۳۸۹، ۱۵۷) مبنی بر اینکه قدرت اصلی تصمیم‌گیری در خصوص چگونه بودن یک مکان در اختیار کارفرما است، تفاوت دارد. فاصله سهم این عامل با دیگر عوامل یعنی کارفرما، بهره‌بردار و قانونگذار مؤید آن است که متون یادشده، نمایشی تمام‌عیار از نقش طراح در طراحی پروژه‌ها ارائه می‌دهند. این وضعیت به‌ویژه در چهار پروژه خانه پله‌ای، ساختمان مسکونی سیپان، باغ زعفرانی و خانه کوچک قابل توجه است؛ چراکه در متون معرفی این پروژه‌ها هیچ سهمی به دیگر مؤلفه‌های مولد داده نشده است. ازسوی دیگر و با کدگذاری موضوعاتی که در متن‌ها به حضور کارفرما، بهره‌بردار و قانونگذار دلالت دارد، نکات بیشتری از سمت‌وسوی متون مشخص می‌شود (جدول ۲). از تأمل در موضوعات مربوط به کارفرما می‌توان دریافت که برخی از آن‌ها همچون «زبان مشترک کارفرما و طراح؛ جستجوی کیفیت و عملکرد در معماری توسط کارفرما؛ تسهیل به‌واسطه تعلق زمین همجوار به کارفرمای پروژه» از جمله مواردی است که به‌نوعی به معمار آزادی عمل بیشتری می‌دهد. موارد دیگر نیز نظیر «تعداد، مکان و نوع واحد، تعداد

طراح بیشتر به موضوعات شکلی طراحی که عمدتاً در حوزه توانایی اوست پرداخته است. کمبود سهم کارکردهای بنیادین دلیل دیگری است بر اینکه متون معرفی پروژه‌های ۲۵ گانه بیشتر بر قدرت شکل‌پردازی طراح تأکید دارند. کمبود مؤلفه‌های بنیادین در ساختار مسائل به‌نحو دیگری نیز خودنمایی می‌کند. برای مثال برخی از متون نظیر آپارتمان مسکونی آبادان می‌تواند برای کاربری‌های دیگر هم نوشته شود. همین وضعیت برای متون مربوط به مجموعه مسکونی کاشانک، خانه آجربافت، مجموعه مسکونی باغچه‌ناژوان، ساختمان مسکونی چیدری نیز قابل‌تعمیم است. به‌عنوان مثال، متن خانه آجربافت یا خانه چهل‌گره، عمدتاً بر تکنیک‌های اجرایی پوخته تأکید دارد که می‌تواند در سایر کاربری‌ها نیز موضوعیت یابد. به‌عبارت‌دیگر، طراح در این کارکرد نیز سعی کرد شکل خاصی از اجرا را به‌صورت پوخته به پیکره ساختمان الحاق کند. با تأمل بر یافته‌ها می‌توان دریافت که از میان ۲۵ پروژه مذکور فقط یک طرح (یعنی ساختمان مسکونی سی) سهم کارکرد بنیادین آن بیشتر از مؤلفه‌های دیگر است.

نتیجه‌گیری

همانگونه که اشاره شد، این پژوهش به‌دنبال مشخص کردن نوع تأکید گفتمان متون منضم به طرح‌های برگزیده جایزه معمار در رده مسکونی-آپارتمانی (سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۷)، با تأمل بر یافته‌ها دریافت که متون ارائه پروژه‌های برگزیده، طراح را به‌عنوان مولد بی‌بدیل در ساختاردهی به مسائل این پروژه‌ها برجسته می‌کند و دیگر عوامل یعنی کارفرما، بهره‌بردار و قانونگذار را به حاشیه می‌راند. در همه طرح‌ها، ساختار مسئله از منظر طراح تعریف می‌شود و اثرگذاری دیگر عوامل مولد به موضوعی فرعی و حاشیه‌ای تبدیل می‌شود. فارغ‌ازاینکه، دلیل این امر ماهیت طراحی باشد، یا نوشتن متون توسط طراح و یا ماهیت پروژه‌های آپارتمانی (که نیازمند پژوهشی مستقل است)، آنچه اهمیت می‌یابد، گفتمان تک‌عاملی و طراح‌محوری است که با ماهیت مشارکتی طراحی فاصله دارد. براساس مدل لاوسون باید گفت، پرننگ‌بودن حضور طراح در ساختاردهی به این مسائل، به انضمام فرعی‌شدن نیازهای قانون‌گذار، کارفرما و بیش از همه بهره‌بردار، مؤید آزادی عمل طراح است (تصویر ۲).

با تأمل در یافته‌ها می‌توان دریافت که قلمروی عوامل سازنده مسائل طراحی این پروژه‌ها در حیطه محدودیت‌های درونی معرفی شده و متن سهم کمتری به محدودیت‌های بیرونی داده است. براساس مدل لاوسون، چنین وضعیتی بازهم در راستای فردمحوری و آزادی عمل طراح تلقی می‌شود. مضاف‌براینکه یافته‌های سطور پیشین مؤید آن بود که موضوعات قلمروی بیرونی نیز یا (نظیر دید و منظر، نورگیری، مباحث کلان

باشند. به‌عبارت‌دیگر کدگذاری‌های کمی و کیفی در متن نشان می‌دهند که متون بر بی‌رقیبی طراح در جایگاه مؤلفه مولد ساختار مسائل طراحی این پروژه‌ها دلالت دارد.

بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد متون در پروژه‌های یادشده بیشتر بر قلمرو داخلی تأکید دارند. قلمرویی که اختیارات طراح و دخل و تصرف در آن به‌مراتب بیشتر، راحت‌تر و دست‌یافتنی‌تر است. ازسوی‌دیگر بررسی و کدگذاری کیفی موضوعاتی که طراحان در قلمروی بیرونی به آن پرداخته‌اند مؤید آن است که دید و منظر، نورگیری، همجواری‌ها، بافت و زمینه، سیما، مباحث کلان سرزمینی، تهویه و اقلیم به انضمام ایمنی و آسایش مهمترین موضوعات مورد ارائه در این متون است (جدول ۳).

تأمل در این موضوعات نشان می‌دهد بسیاری از این موضوعات نظیر دید و منظر، نورگیری، مباحث کلان سرزمینی، تهویه و اقلیم به انضمام ایمنی و آسایش (هرچند بر پیوند طرح با بیرون تأکید دارند، اما) کماکان بر جنبه‌های فردی طرح تأکید می‌کنند. برخلاف این وضعیت پاره‌ای دیگر از موضوعات همچون همجواری‌ها، بافت و زمینه به انضمام سیما ماهیت اجتماعی بیشتری برای طراحی نشان می‌دهند. بااین‌وجود بررسی موضوعات خرد آن‌ها نشان می‌دهد تطابق طرح با بافت یا به ویژگی‌های عام و کلی زمینه همچون «دسترسی‌ها، نوع و مکان معابر، عقب‌نشینی نسبت به معابر، موقعیت و نحوه قرارگیری ساختمان، ادغام فضای سبز بیرون و درون، هماهنگی با رنگ زمینه یا هماهنگی با طبیعت اطراف» معطوف شده که خودبه‌خود نیازمند مداخله‌ای فردی در طرح است و ادامه موضوعات دسته پیشین به حساب می‌آید، یا بر خصائص دلالت دارد که به‌وضوح از جمع‌گرایی عدول نموده و به مبارزه با آن پرداخته تا حضور فردی خود را به رخ بکشاند؛ برای مثال می‌توان به موضوعات خرد زیر اشاره کرد: «حضور مؤثر نما، شکل متفاوت در نما، یکتا بودن و منحصر‌بفرد بودن و یا احساس صلابت بیننده». تأمل در این موضوعات نشان می‌دهد که طراح به‌وضوح به‌دنبال یگانگی و فردیت طرح بوده تا بتواند ساختمان خود را به نمایش بگذارد. این وضعیت با یافته‌های پژوهش نورایی و همکاران (۱۴۰۲، ۱۰۶) مبنی‌براینکه منفرد بودن (به‌مثابه تمایز بنا با ساختمان‌های همجوار) یکی از ویژگی‌های طرح‌های منتخب در مسابقات معماری است، همراستاست. بررسی موضوعات خرد نشان می‌دهد تطابق ساختمان با ساختمان‌های کناری (به‌شکل موردی) به‌ندرت ملاک عمل قرار گرفته است؛ برای مثال در متون ارائه ۲۵ پروژه موردنظر موضوعاتی نظیر «تطابق با خط آسمان ساختمان مجاور» یا «توجه به پیش‌آمدگی ساختمان همجوار» که در ذیل این موارد قرار می‌گیرد به‌شکل محدود و به‌ندرت مطرح شده‌اند.

بررسی یافته‌ها در مؤلفه کارکردها نیز نشان از آن دارد که

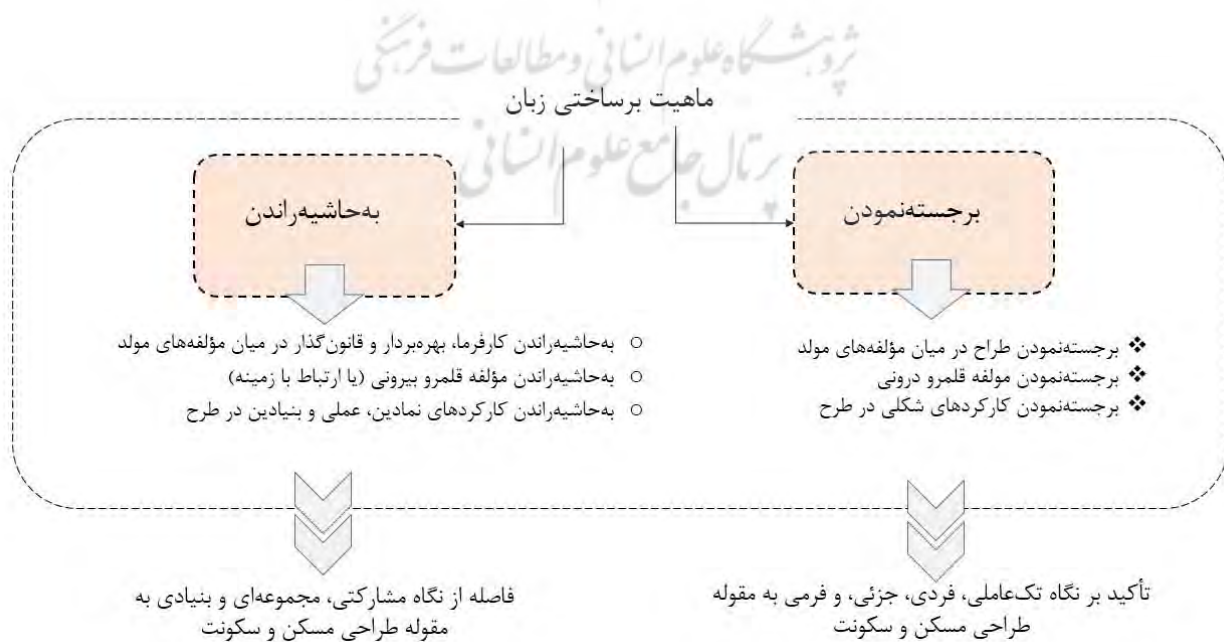
عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

فهرست منابع

- بنتلی، ای‌ین؛ ال‌کک، آلن؛ مورین، پال؛ گلین، سومک و اسمیت، گراهام. (۱۳۸۹). محیط‌های پاس‌سده (ترجمه مصطفی بهزادفر). انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران. (اثر اصلی منتشره ۱۹۸۵)
- بوکانن، ریچارد. (۱۴۰۰). علم ابداعی و تحقیق بلاغی به‌منابه دو راهبرد دنبال‌شده در طراحی پژوهی. در رالف میشل (ویراستار)، طراحی پژوهی؛ شش گفتار پیرامون نسبت طراحی با پژوهش (ترجمه جواد گودینی و رضا سامه). انتشارات طحان گستر.
- جهانبخش، بهاره و پورمحمدی، مرتضی. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر تکنولوژی در دسترس بر نحوه تفکر طراحان محصول مبتدی و حرفه‌ای با استفاده از روش لیکوگرافی. هنرهای زیبا: هنرهای تجسمی، ۲۳(۲)، ۱۱۱-۱۱۸. <https://doi.org/10.22059/JFAVA.2018.66702>
- سیفی، کیومرث؛ طلیسچی، غلامرضا و دژدار، امید. (۱۳۹۹). تبیین ارزش‌های خبرگان جامعه طراحی معماری ایران. باغ نظر، ۱۷(۹۳)، ۲۳-۳۴. <https://doi.org/10.22034/BAGH.2020.221468.4474>
- صادقی، علیرضا، و کرمی، اسلام. (۱۴۰۱). ارزیابی بناهای فاخر بعد از انقلاب اسلامی براساس شاخصه‌های معماری بیوفیلی، بیومیمیکری و بیومورفیک؛ موردپژوهی: برندگان ادوار جایزه معمار. بوطیقای معماری، ۲(۷ویژه نامه)، ۲۹-۵۱.
- عبادی، هادی؛ گودینی، جواد و محمدزاده گودینی، یحیی. (۱۴۰۱). نقش معماری در سلطه گفتمان شهری بر روستایی در ادبیات منظوم ایران. باغ نظر، ۱۹(۱۱۴)، ۱۷-۲۶. <https://doi.org/10.22034/BAGH.2022.237600.4595>
- عشرتی، پرستو. (۱۳۹۱). ارزیابی نسبت «آگاهی» از الگوی باغ

سرزمینی، تهویه و اقلیم به انضمام ایمنی و آسایش) بر جنبه‌های فردی طرح تأکید می‌کنند یا (نظیر دسترسی‌ها، نوع و مکان معابر، عقب‌نشینی نسبت به معابر، موقعیت و نحوه قرارگیری ساختمان، ادغام فضای سبز بیرون و درون و هماهنگی با رنگ زمینه یا هماهنگی با طبیعت اطراف)، جنبه‌های عام جمع‌گرایی را دنبال می‌کنند و یا (نظیر حضور مؤثر نما، شکل متفاوت در نما، یکتا بودن و منحصر بفرود بودن و یا احساس صلابت بیننده) به‌وضوح به دنبال یگانگی و فردیت طرح بوده تا بتواند ساختمان خود را به نمایش بگذارد. به‌عبارت‌دیگر، گفتمان متن در این قلمرو نیز بر فردگرایی طرح تأکید دارد و به برجسته‌نمودن آن و به‌حاشیه‌بردن جمع‌گرایی یا نگاه مجموعه‌ای می‌پردازد. از سوی دیگر، یافته‌ها مؤید آن است که متون به پررنگ‌نمودن نقش کارکردهای شکلی که رابطه‌ای مستقیم با آزادی عمل طراح در ساختاردهی به مسائل دارد، می‌پردازد. در این مؤلفه نیز گفتمان متن به‌حاشیه‌بردن کارکردهای مهمی همچون کارکرد بنیادین است که می‌باید بر جنبه‌های سکونت و سکنی‌گزینی تأکید کنند. درحقیقت، کم‌شدن سهم این کارکرد در متن، متنی را نشان می‌دهد که قابلیت تعمیم یا ارائه در دیگر کاربری‌ها را دارد و رابطه معنایی و ماهوی متن را با موضوع سکونت به امری فرعی تبدیل می‌کند. همه این موارد، نشان‌دهنده آن است که گفتمان متون پروژه‌های مذکور بر نگاه تک‌عاملی، فردی، جزئی و فرمی به مقوله طراحی مسکن و سکونت تأکید دارد و از نگاه مشارکتی، مجموعه‌ای و بنیادی فاصله می‌گیرد (تصویر ۴).

تصویر ۴. برجسته‌سازی و به‌حاشیه‌رانی زبان برای ایجاد گفتمان در طرح‌های برگزیده جایزه معمار در رده مسکونی-آپارتمانی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۷. مأخذ: نگارندگان.

Acquisition. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 24(3), 177-181. <https://doi.org/10.1177/0270467604264992>

- Gero, J. S., Kannengiesser, U., & Crilly, N. (2022). Abstracting and formalising the design co-evolution model. *Design Science*, 8, e14. <https://doi.org/10.1017/dsj.2022.10>
- Johnstone, B., & Andrus, J. (2024). *Discourse analysis*. John Wiley & Sons.
- Kiss, H. (2023). *Identifying Dance Costume Design Constraints* [Bachelor's thesis, Alto University School of Arts, Design and Architecture], Altodoc. <https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/15c5103c-8948-435e-9ae4-35388c847e33/content>
- Kolodner, J L., & Wills, L M (1996). Powers of Observation in Creative Design. *Design Studies*, 17(4), 385-416. [https://doi.org/10.1016/S0142-694X\(96\)00021-X](https://doi.org/10.1016/S0142-694X(96)00021-X)
- Kultima, A., Alha, K., & Nummenmaa, T. (2016). Design constraints in game design case: survival mode game jam 2016. In *Proceedings of the international conference on game jams, hackathons, and game creation events* (pp. 22-29).
- Lawson, B. (1994). *Design in Mind*. Butterworth-Heinmann Ltd.
- Lawson, B. (2004). *What Designers Know*. Architectural Press / Elsevier.
- Lawson, B. (2005). *How designers think*. Routledge.
- Lönngren, J., & Van Poeck, K. (2021). Wicked problems: A mapping review of the literature. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 28(6), 481-502. <https://doi.org/10.1080/13504509.2020.1859415>
- Meinel, M., Eismann, T. T., Fixson, S. K., & Voigt, K. I. (2023). The weakest link: the importance of problem framing in design thinking. In K. Straker & C. Wrigley (Eds.), *Research Handbook on Design Thinking* (pp. 232-245). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781802203134.00021>
- Mose Biskjaer, M., & Halskov, K. (2014). Decisive constraints as a creative resource in interaction design. *Digital Creativity*, 25(1), 27-61. <https://doi.org/10.1080/14626268.2013.855239>

ایرانی و «تمایل» به استفاده از آن در طراحی منظر مقایسه دو گروه دانشجویان معماری منظر و طراحان حرفه ای. نامه معماری و شهرسازی، ۵(۹)، ۱۶۳-۱۸۲.

- علی عسگری، ویدا؛ طهماسبی، فرهاد و زیرک، ساره. (۱۴۰۲). تحلیل سبک‌شناختی حکایتی از تذکره‌الاولیا عطار نیشابوری با رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی. *تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی (دهخدا)*، ۱۵(۵۷)، ۳۸۶-۴۰۷. <https://doi.org/10.30495/DK.2022.1963679.2561>
- گودینی، جواد و فتاحی، سهیل. (۱۳۹۸). ارزیابی نحوه ساختاردهی به مسائل طراحی در طرح‌های برگزیده مسابقات معماری ایران (نمونه موردی: طرح‌های برگزیده جایزه معمار سال ۱۳۹۱). *معماری‌شناسی*، ۱۳(۱۳)، ۱۲۶-۱۳۳.
- مشرقی، گلناز و وانصاری، حمیدرضا. (۱۴۰۲). هستی‌شناسی قید در فرایند طراحی. *صفه*، ۳۳(۱)، ۹-۲۴. <https://doi.org/10.52547/SOFEH.33.1.9>
- مهردوست، الهام؛ امین‌پور، احمد و ندیمی، حمید. (۱۳۹۸). طراحی معماری به کمک پیشینه‌ها؛ مطالعه شیوه‌های بهره‌گیری معماران حرفه‌ای ایران از پیشینه‌های طراحی (علمی پژوهشی). *مطالعات معماری ایران*، ۱۶(۱)، ۶۱-۸۰. <https://doi.org/10.22052/1.16.61>
- نورایی، سمیه؛ فرکیش، هیرو؛ میرزا کوچک خوشنویس، احمد؛ تاجی، محمد و مرادی نسب، حسین. (۱۴۰۲). ارزیابی انتقادی شاخصه‌های امر نمایشی در بناهای هنری- معماری و معماری عامه (۱۳۸۷-۱۳۹۷). *مطالعات محیطی هفت حصار*، ۱۱(۴۴)، ۹۷-۱۱۲. <http://hafthesar.iauh.ac.ir/article-1-1929-fa.html>
- Andersson, J. E., Bloxham Zettersten, G. & Rönn, M. (2013). *Architectural Competitions—Histories and Practice*. Hamburgsund: KTH Royal Institute of Technology.
- Catalano, T., & Waugh, L. R. (2020). Introduction to Critical Discourse Analysis (CDA), Critical Discourse Studies (CDS), and Beyond. In *Perspectives in Pragmatics, Philosophy and Psychology* (pp. 1-12). (*Perspectives in Pragmatics, Philosophy and Psychology; Vol. 26*). Springer Science and Business Media Deutschland GmbH. https://doi.org/10.1007/978-3-030-49379-0_1
- Cross, N. (2023). *Design thinking: Understanding how designers think and work*. Bloomsbury Publishing.
- Dreyfus, S. (2004). The Five-Stage Model of Adult Skill

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Bagh-e Nazar Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله:
 گودینی، جواد و کرمی مقدم، نگین. (۱۴۰۳). تحلیل گفتمان متون منضم به طرح‌های برگزیده جایزه معمار (پروژه‌های مسکونی-آپارتمانی ۱۳۸۰-۱۳۹۷) براساس مدل ساختار مسائل طراحی لاوسون. *باغ نظر*، ۲(۱۳۷)، ۱۳-۲۲.

DOI: 10.22034/BAGH.2024.427752.5502
 URL: https://www.bagh-sj.com/article_206651.html

